

Борисенко Ольга Петрівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ORCID ID: 0000-0002-2885-4986

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАД І РЕГІОНІВ

IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF TOURISM AS A TOOL FOR DEVELOPING THE POTENTIAL OF COMMUNITIES AND REGIONS

У статті розглянуто напрями реалізації державної політики у сфері туризму як інструменту розвитку потенціалу громад і регіонів. Акцентовано, що розвиток сфери туризму сприяє розширенню спроможності громад на основі ефективного використання ресурсів, формуванню спільних інтересів, забезпеченню можливостей для гідної праці, продуктивної зайнятості, підвищенню конкурентоспроможності регіону. Проте недостатня увага з боку органів державного управління та місцевого самоврядування до інституційного забезпечення туристичної сфери через нестабільність інститутів управління; нерозвиненість або низьку якість туристичної інфраструктури; відсутність розвинутої і доступної інформаційної підтримки туристичних продуктів; недостатню співпрацю між туристичними інституціями на міжрегіональному і транскордонному рівнях; несистемний науковий супровід розвитку туризму; слабку участь органів місцевого самоврядування у координації і підтримці зусиль усіх зацікавлених суб'єктів в розвитку туризму в регіонах, містах, селищах, залишає реалізацію потенціалу туристичної галузі на низькому рівні. Найбільшого руйнівного впливу на туристичну сферу вчинила повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти нашої країни, що призвело до гальмування темпів економічного розвитку, суттєвого скорочення обсягів виробництва, зменшення чисельності суб'єктів середнього і малого підприємництва туристичної галузі, скорочення кількості робочих місць, дефіциту кваліфікованих кадрів. Зазначається, що велика кількість територіальних громад, які через складні соціально-економічні умови існування, відсутність підприємницького досвіду та брак фахівців, найбільше потребують розвитку альтернативних видів діяльності. Проте для них запровадження туристичної сфери є надзвичайно складною справою. Тому важливого значення набувають такі аспекти як взаємодія органів публічного управління на регіональному та місцевому рівнях; узгодженість обласних та місцевих програм у сфері туризму; якість реалізації проєктів; рівень кваліфікації публічних службовців, від яких залежить реалізація реформи у сфері туризму.

Ключові слова: публічне управління, туристична сфера, туризм, державна політика у сфері туризму, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, децентралізація, регіональний розвиток, розвиток територіальних громад.

The article considers the directions of implementation of state policy in the field of tourism as a tool for developing the potential of communities and regions. It is emphasized that the development of the tourism sector contributes to expanding the capacity of communities based on the effective use of resources, the formation of common interests, providing opportunities for decent work, productive employment, and increasing the competitiveness of the region. However, insufficient attention from state and local government bodies to the institutional support of the tourism sector due to the instability of management institutions; underdevelopment or low quality of tourism infrastructure; lack of developed and accessible information support for tourism products; insufficient cooperation between tourism institutions at the interregional and cross-border levels; unsystematic scientific support for tourism development; weak participation of local governments in coordinating and supporting the efforts of all interested parties in the development of tourism in regions, cities, and towns, leaves the realization of the potential of the tourism industry at a low level. The most destructive impact on the tourism sector was caused by the full-scale military aggression of the Russian Federation against our country, which led to a slowdown in the pace of economic development, a significant reduction in production volumes, a decrease in the number of medium and small business entities in the tourism industry, a reduction in the number of jobs, and a shortage of qualified personnel. It is noted, a large number of territorial communities, which, due to difficult socio-economic conditions of existence, lack of entrepreneurial experience and a shortage of specialists, are most in need of the development of alternative activities. However, for them, the introduction of the tourism sector is an extremely difficult task. Therefore, such aspects as the interaction of public administration bodies at the regional and local levels; the consistency of regional and local programs in the tourism sector;

the quality of project implementation; the level of qualification of public servants, on whom the implementation of reforms in the tourism sector depends, are of great importance.

Key words: *public administration, tourism sector, tourism, state policy in the tourism sector, state authorities, local governments, decentralization, regional development, development of territorial communities.*

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку регіонів України передбачає розширення спроможності громад на основі ефективного використання ресурсів, формування спільних інтересів, забезпечення можливостей для гідної праці, продуктивної зайнятості, підвищення конкурентоспроможності регіону. Одним із видів економічної діяльності, який може стати фактором реалізації потенціалу громад та регіонів в Україні, є туристична сфера. В нашій країні рівень реалізації туристичного напрямку залишається низьким, хоча має великий потенціал. Причинами є недостатня увага з боку органів державного управління та місцевого самоврядування до інституційного забезпечення туристичної сфери через нестабільність інститутів управління; нерозвиненість або низьку якість туристичної інфраструктури; відсутність розвинутої і доступної інформаційної підтримки туристичних продуктів; недостатню співпрацю між туристичними інституціями на міжрегіональному і транскордонному рівнях; несистемний науковий супровід розвитку туризму; слабку участь органів місцевого самоврядування у координації і підтримці зусиль усіх зацікавлених суб'єктів в розвитку туризму в регіонах, містах, селищах. Це обумовлює актуальність вивчення напрямів реалізації державної політики у сфері туризму для розвитку потенціалу громад та регіонів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемі діяльності органів публічного управління щодо розвитку сфери туризму присвячено досить широке коло праць вітчизняних науковців, серед яких можна назвати публікації Н. Гончарук, Г. Коледи, В. Бирковича, М. Борушак, І. Дишлового, І. Жук, В. Кифяка, Д. Стеценка, С. Харічкова, Т. Тимошенко та ін. Проблематику становлення механізмів регулювання сталого розвитку туризму як соціально-економічної галузі досліджено в працях таких українських науковців як Т. Безверхнюк, Н. Ведмідь, С. Захарін, М. Субота, Т. Ткаченко. Знаходження України в стані повномасштабної агресії з боку Російської Федерації формують безпекові вимоги до функціонування туристичної галузі. Тож такі науковці як О. Ахмедова піднімають питання безпеки туристичної галузі як об'єкта державного управління, а З. Бойко, Н. Горожанкіна,

В. Грушка зауважують, що в сучасних умовах війни на туристичних маршрутах необхідно облаштувати й вказати існуючі укриття. Також науковці, такі як А. Моца, А. Помаза-Пономаренко, С. Шевчук, Н. Серета, зазначають, що форсмажорні умови як пандемія COVID-19, військова агресія РФ проти України змушують українських підприємців шукати й знаходити альтернативні рішення для ведення власної справи, отримувати поштовх до розвитку нових форм і нових можливостей діяльності через розвиток нових або вже існуючих, але не достатньо ефективно функціонуючих видів туризму як крафтовий, реабілітаційний, діловий, освітній, спортивний, медичний, зелений і, навіть, воєнний. Практична реалізація розвитку туристичної сфери істотним чином залежна від потенційних можливостей і реальних спроможностей органів місцевого самоврядування підтримати бізнес організаційними, інформаційними, координаційними, фінансовими, техніко-технічними рішеннями тощо.

Зважаючи на зазначені обставини, дослідження напрямів та важелів функціонування туристичної сфери в Україні як фактору розвитку потенціалу громад та регіонів, залучення до реалізації результативної державної політики, спрямованої на підтримку галузі туризму, стимулювання залучення до неї системних інвестицій та інновацій на засадах державно-приватного партнерства із дотриманням принципів сталого розвитку, викликає значний теоретичний, науково-практичний і прикладний інтерес.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз передумов, що формують потребу у розвитку туристичної сфери в громадах та регіонах та пошук напрямів вдосконалення взаємодії органів публічного управління на регіональному та місцевому рівнях.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою передумовою досягнення завдань розвитку громад та регіонів стає формування соціального капіталу, який забезпечує ефективне залучення місцевого потенціалу та розкриває місцеві конкурентні переваги [1]. Відповідно, саме на основі ефективного та раціонального використання механізмів розкриття потенціалу децентралізації для розвитку регіонів та громад може бути забезпечено розвиток сфери туризму як ефективного доповнення до виробничого потенціалу громад,

що сприятиме підвищенню продуктивності праці та розширенню можливостей зайнятості в регіоні. Саме сфера туризму пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей економіки - її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності економіки територій, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами [2].

Політика громад щодо облаштування середовища проживання та створення можливостей ефективної зайнятості на території громади може відігравати суттєву роль у зміцненні або, принаймні, збереженні людського потенціалу територій. Причому в перспективі залежно від очікуваного поширення форм дистанційної зайнятості чинник якості життєвого середовища набуватиме незаперечного лідерства серед мотиваторів запобігання надмірним міграціям.

Перед Україною постали нові виклики: після нищівної для туристичного сектору пандемії COVID-19, Російська Федерація розв'язала руйнівну повномасштабну військову агресію проти нашої країни. Це призвело до фінансово-економічних, матеріальних, демографічних, соціально-психологічних, ментальних та інших втрат туристичної індустрії України. Різке гальмування темпів економічного розвитку спричинило суттєве скорочення обсягів виробництва, зменшення чисельності суб'єктів середнього і малого підприємства, скорочення кількості робочих місць, дефіциту кваліфікованих кадрів. Військова агресія істотним чином вплинула на малий бізнес, який в основному забезпечує туристичну сферу. Індикаторами останніх років стало скорочення рівня зайнятості населення у віці 15-70 років до 56,5% [3]. Разом з тим, для урядів, які намагаються розвивати туристичну галузь, це період, коли необхідно переглянути підходи до використання нових можливостей з залучення туристичної сфери до активізації бізнес-середовища, покращення інфраструктури, створення сучасних та якісних робочих місць, забезпечення умов для професійної підготовки, забезпечення гідних умов праці тощо. В таких умовах актуалізується роль органів державної влади у розвитку туристичної галузі та створенні умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми: адміністративні, організаційні, економічні, інформаційні, правові, екологічні тощо.

Посилення ролі міжнародного макрорегіонального співробітництва також сприяє розвитку співпраці в галузі туристичної сфери між регіонами та громадами України, а також суб'єктами інших країн в рамках транскордонного співробітництва. Місцеві громади в даному випадку виступають як потенційні осередки соціально-економічного розвитку територій на основі спільних інтересів. Можливість розвивати міжмуніципальне співробітництво дозволяє зміцнювати потужність вітчизняних учасників партнерства, робить його привабливим для масштабних економічних проєктів [4, с.109].

З метою розвитку більш конкурентоспроможної туристичної галузі, як генератора економічного зростання, розширення прав і можливостей, зайнятості й фінансових надходжень, в Україні співпрацюють всі рівні управління. Для створення умов із забезпечення прискореного розвитку сфери туризму і курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь Урядом було схвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Стратегія передбачала «створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту на засадах системної маркетингової діяльності, спрямованої на чітке позиціонування різних видів туристичних продуктів, адаптованих до вимог і очікувань споживачів», а також «забезпечення ефективного і комплексного (економічного, соціального, екологічного та інноваційного) використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу» [2]. Разом з цим, стратегічною метою було «системне підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій шляхом виконання комплексної програми поетапного вдосконалення матеріально-технічної бази з використанням можливостей кластерних моделей, державно-приватного партнерства та соціального замовлення» [2]. Важливим стратегічним напрямом визначалося «удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг шляхом створення центрів туристичної інформації та популяризації туристичних продуктів під час провадження ярмаркової, фестивальної та виставкової діяльності» [2]. Проте з початком повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну масштабних руйнувань зазнав туристичний сектор України. Основними проблемами, з якими зіткнулася туристична галузь, стали: значне погіршення безпекової ситуації для життя і здоров'я людини на території України; втрата потенційних туристів як в середині країни, так і закордонних; порушення логістичного сполу-

чення з іншими країнами; окупація місць активного туристичного розвитку та місць традиційного туристичного відпочинку українських і іноземних туристів; екологічне забруднення територій через штучне створення техногенних аварій та забруднення вибухонебезпечними речовинами.

Тож питання забезпечення комплексного розвитку територій, зокрема створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури, удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму, формування та просування позитивного іміджу України як країни привабливої для туризму трансформувалися у розряд завдань для післявоєнної реалізації. З військовою агресією РФ в Україні були активовані завдання розвитку внутрішнього туризму в межах існуючих можливостей і креативного використання особливих умов в країні, а також удосконалення існуючих державних механізмів підтримки, захисту й розвитку туристичної галузі.

Сьогодні центральним органом виконавчої влади, робота якого спрямована на розвиток туризму та курортів в Україні, є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), яке керується Кабінетом міністрів України через Міністра інфраструктури, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів і забезпечує сталий розвиток галузі, шляхом об'єднання досвіду, знань і ресурсів усіх учасників туристичного ринку України та міжнародних партнерів.

Водночас практична реалізація запланованих заходів основним чином покладається на регіональні та місцеві органи управління: обласні державні (військові) адміністрації, а також органи місцевого самоврядування – обласні, районні, міські, сільські та селищні ради, об'єднані територіальні громади.

Загалом система управління туристичною галуззю належить до сфери публічного управління. Вона є органічною взаємодоповнюючою складовою в системі регіонального і територіального розвитку, яка регулює діяльність взаємопов'язаних та взаємодіючих структурних компонентів, як то: органи державного управління та місцевого самоврядування, професійні спільноти фахівців-управлінців у сфері туризму, спільнота в галузі культури, спорту, освіти тощо), які в межах своєї компетенції та професійних інтересів, на підставі законодавства беруть участь в управлінні сферою туризму, формують умови для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму та, як наслідок, забезпечують комплексний розвиток територій.

Розглядаючи систему управління сферою туризму на регіональному та місцевому рівнях в умовах децентралізації влади в Україні доцільно виокремити декілька структур (органів державної влади та органів місцевого самоврядування), що взаємодіють між собою та мають мету – розвиток туризму в Україні [5].

Основними структурними підрозділами регіонального рівня, які в змозі створити організаційні, методичні, фінансові умови для розвитку туризму є відповідні підрозділи обласної державної (військової) адміністрації. Отже, таким підрозділом є Управління туризму та курортів, до основних повноважень якого належить:

- реалізація державної політики у сфері туризму та курортів в регіоні (області);
- здійснення виконавчих та організаційно-розпорядчих функцій щодо організації і розвитку сфери туризму в регіоні (області);
- утвердження позитивного іміджу та популяризація регіону як туристичної дестинації на території України та за її межами;
- організація дотримання законодавства України у сфері туризму, курортів та рекреацій, а також здійснення контролю за його реалізацією в частині своїх повноважень;
- розробка та реалізація заходів на території області з гарантування безпеки туристів;
- розробка та реалізація заходів на території області, пов'язаних з залученням міжнародної технічної допомоги, інвестиційної діяльності та міжрегіональної співпраці;
- реалізація державної політики з питань розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства, державної регуляторної політики;
- аналіз, координація розроблення та виконання регіональних, державних, міжнародних програм і проектів, метою яких є розв'язання проблем розвитку туристичної галузі;
- взаємодія з міжнародними організаціями з питань інвестиційної, зовнішньоекономічної діяльності та проектного фінансування в галузі туризму.

Водночас, важлива роль відводиться Департаменту комунікацій та внутрішньої політики, який здійснює організацію:

- комунікації зацікавлених суб'єктів (органів державного управління та органів місцевого самоврядування, професійної спільноти фахівців-управлінців у сфері туризму, представників громадських організацій, населення) та керівництва облдержадміністрації;
- проведення експертних зустрічей представників громадських об'єднань та громадських

рад з питань формування та реалізації державної політики, у тому числі з питань розвитку туризму;

- розповсюдження інформації про туризм в регіоні за допомогою ЗМІ, веб-сайтів, носіїв реклами, просвітницьких та комунікаційних кампаній, публічних заходів з метою інформування населення щодо реалізації державної та регіональної політики у туристичній сфері;

- сприяння формуванню позитивного іміджу регіону;

- взаємодії та надання консультативно-методичної допомоги з питань розвитку туризму в регіоні.

Департамент екології та природних ресурсів має бути залучений до участі в аналізі туристичного потенціалу щодо використання в туристичних цілях природно-заповідного фонду, ведення рекреаційної діяльності у межах територій та об'єктів, узгодження туристичних маршрутів тощо.

Особливі повноваження покладаються на Департаменти, що управляють житлово-комунальним господарством, будівництвом та розвитком містобудування, дорожнього господарства щодо розвитку обласної інфраструктури, насамперед, обласних автомобільних доріг, мережі міжрайонних та міжобласних маршрутів транспорту загального користування тощо.

Також Управління молоді і спорту в межах розвитку туризму може залучатися до облаштування безпечних маршрутів для пішого, велосипедного, водного туризму за участю органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання; організації спортивних заходів нетрадиційного напрямку (паркур, пейнбол, воркаут, ралі-рейд, орієнтування тощо).

Важлива роль в диверсифікації туристичного розмаїття належить Департаменту з питань культури, національностей та релігій, який може сприяти організації арт-центрів, виставкових галерей, етно-, рок-, джаз-фестивалів, тематичних музейних експозицій тощо.

Розвиток медичного туризму також може застосовуватися як напрям розвитку соціальної сфери. Департамент охорони здоров'я може надавати організаційну підтримку з надання правильної і перевіреної інформації щодо медичного обслуговування пацієнтів, підготовки належного пакета документів щодо медичних і оздоровчих послуг та організації подорожей з метою їх отримання.

Загалом важливого значення набуває встановлення стратегічного партнерства з дотриманням державних, приватних й суспільних інтересів між усіма зацікавленими суб'єктами з метою забез-

печення сталого розвитку туризму. Маркетизація туристичних послуг потребує розробки і просування туристичних продуктів, освоєння нових туристичних ринків, розвитку інфраструктури, людських ресурсів та інституційних структур, навчання спеціалістів із туризму, а також нарощення потенціалу в галузі туризму з метою підвищення стандартів якості надання туристичних послуг; розвитку і сприяння туризму на рівні місцевих громад. Тому вирішальним у реалізації потенціалу туристичної галузі є тісна співпраця обласних державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування та територіальними громадами.

Законом України «Про туризм» за органами місцевого самоврядування закріплені повноваження щодо затвердження місцевих програм розвитку туризму; виділення коштів місцевих бюджетів для фінансового забезпечення місцевих програм розвитку туризму; вжиття заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з надання туристичних послуг [6]. Проте велика кількість територіальних громад, які через агресію Російської Федерації та складні соціально-економічні умови існування, а також відсутність досвіду та брак фахівців, відчуває потребу у розвитку альтернативних видів діяльності, запровадження нових, креативних, інноваційних видів туризму, що є для них надзвичайно складною справою. Тому важливого значення набуває узгодженість обласних та місцевих програм у сфері туризму, якість реалізації проектів, рівень кваліфікації публічних службовців, від яких залежить реалізація реформ у сфері туризму [5]. Окрім того, на органи місцевого самоврядування покладаються повноваження щодо місцевого економічного розвитку (залучення інвестицій, розвиток підприємництва), розвитку місцевої інфраструктури, зокрема доріг, мереж водо-, тепло-, газо-, електропостачання і водовідведення, інформаційно-комунікаційних мереж, об'єктів соціального та культурного призначення, планування розвитку території громади, благоустрою території, які впливають на розвиток туристичної сфери, облаштування місць для паркування, вбиральнь тощо. Ці завдання є основоположними для будь якої сфери, повністю співвідносяться з розвитком туризму та можливостями використання його для розвитку регіону, міста та громади [5].

Ще одним фактором, який не дозволяє розвинути туристичну галузь в територіальних громадах є їх недостатні фінансові можливості. Підтримання в актуальному стані й презентація об'єктів

туристичного призначення потребує фінансових ресурсів. Тому запровадження інструментів фінансової підтримки громад з боку регіональних структур, наприклад, виділення коштів обласних бюджетів для фінансового забезпечення регіональних програм розвитку туризму; фінансування методичної і консультативної допомоги щодо організації туристичної діяльності та формування туристичної інфраструктури; організація конкурсів ініціатив місцевих громад, конкурсу грантів на впровадження туристичних продуктів, координація участі в міжнародних програмах, допомогло б розкриттю потенціалу громад та регіону і популяризувало туристичну діяльність загалом.

Таким чином, розвиток територіальних громад з залученням потенціалу туристичної сфери дозволить підвищити капіталізацію території, об'єднати громаду на основі спільних інтересів, підвищити ефективність взаємодії різних рівнів публічного управління та створити комфортніші умови проживання в громадах.

Висновки. Розвиток туристичної сфери в Україні може й повинен стати одним з ефек-

тивних та дієвих інструментів реалізації потенціалу громад та регіонів, сприяти підвищенню рівня зайнятості, мотивувати громадян до саморозвитку і самореалізації, втримати активних і працездатних людей на своїх територіях, сприяти розвитку місцевих бюджетів, захистити навколишнє середовище, зберегти пам'ятки історії та культури, підвищити фізичний і культурний рівень населення. Водночас важливого значення набуває взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування, узгодженість обласних та місцевих програм у сфері туризму, якість реалізації проектів, рівень кваліфікації публічних службовців, від яких залежить реалізація реформ у сфері туризму. В умовах децентралізації розвиток туристичної сфери в громадах і регіонах є інструментами, що дозволяють згуртувати громаду, змінити свідомість представників громад та їх готовність до подальшого втілення реформ на своїх територіях, вирішити стратегічні проблеми та створити передумови для підвищення комфортності проживання.

REFERENCES:

1. Zhalilo, Ya. A., Shevchenko, O.V. & Romanova, V.V. (2019). Detsentralizatsiya vlady: poryadok dennyy na seredn'ostrokovu perspektyvu [Decentralization of power: the agenda for the medium term] URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/2019.pdf> [in Ukrainian].
2. Ukraine. The cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026. N.p., 16 March 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Ukraine. State Employment Center. (2020). The situation on the labor market and the activities of the State Employment Service in 2020. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> [in Ukrainian].
4. Shevchenko, O. V., Romanova, V. V. & Zhalilo YA. (2020). Detsentralizatsiya i formuvannya polityky rehional'noho rozvytku v Ukrayini [Decentralization and policy development of regional development in Ukraine] URL: <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/viyshla-drukrom-naukova-dopovid-nisd-decentralizaciya-i-formuvannya-politiki> [in Ukrainian].
5. Honcharuk N. & Kolyeda H. (2018). Systema upravlinnya sferoyu turyzmu v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [Management system of tourism in the context of decentralization of power in Ukraine]. *Public administration and local self-government*, 4(39), 95-103. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04\(39\)/16.pdf/](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04(39)/16.pdf/) [in Ukraine].
6. On Tourism. No. 324/95-VR (1995). Law of Ukraine. Restored from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].